

ÚLOHA OSOBNOSTÍ A INSTITUCÍ V ROZVOJI VZDĚLANOSTI V EVROPSKÉM KONTEXTU

Editoři

TOMÁŠ KASPER
NADĚŽDA PELCOVÁ
SLAWOMIR SZTOBRYN

KAROLINUM

Úloha osobností a institucí v rozvoji vzdělanosti v evropském kontextu

Editori

Tomáš Kasper

Naděžda Pelcová

Slawomir Sztobryn

Recenzovali:

doc. PhDr. Ilona Semrádová, CSc.

PhDr. Pavel Neumeister, Ph.D.

prof. nadzw. dr. hab. Michał Głażewski

Redakce Richard Straberger

Grafická úprava Kateřina Řezáčová

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova v Praze, 2013

Editors © Tomáš Kasper, Naděžda Pelcová,

Slawomir Sztobryn, 2013

Kolektivní monografie Úloha osobností a institucí v rozvoji vzdělanosti v evropském kontextu vyšla s laskavou finanční pomocí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Konference v rámci oslav 120. výročí založení Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského proběhla pod záštitou ministra školství prof. Petra Fialy na půdě Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy dne 25. 10. 2012.

ISBN 978-80-246-2286-6

ISBN 978-80-246-2308-5 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2014

<http://www.cupress.cuni.cz>

Obsah

Úvodní slovo děkanky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy doc. PaedDr. Radky Wildové, CSc. . . .	9
Zdravice doc. RNDr. Miroslava Brzeziny, CSc., děkana Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci	11
Zdravice PhDr. Markéty Pánkové, ředitelky Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského	12
Zdravice Ing. Evy Bartoňové, náměstkyně ministra školství, mládeže a tělovýchovy	14

Plenární vystoupení

Odkaz Komenského dnešku <i>Naděžda Pelcová (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy)</i>	17
Zur theoretischen und gesellschaftlichen Konstitution der Eigenlogik moderner Erziehung. Überlegungen im Anschluss an Jan Amos Comenius und Jean-Jacques Rousseau <i>Dietrich Benner a Dariusz Stepkowski (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)</i> . . .	23
České učitelstvo mezi sjezdy československého učitelstva 1870–1880 v diskusi Posla z Budče <i>Tomáš Kasper (Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická Technické univerzity v Liberci)</i>	37
Aspekte der Professionalisierung der österreichischen Volksschullehrerschaft in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts <i>Gerald Grimm (Alpen-Adria Universität Klagenfurt)</i>	47

I. Teorie výchovy a filozofie výchovy v evropském kontextu 61

1. Filozofie, kultura a vzdělanost.	61
Kazimierz Sośnicki jako przedstawiciel polskiej pedagogiki filozoficznej <i>Slawomir Sztobryn (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi)</i>	63
Myślenie w kategoriach kosmopolityzmu. Implikacje dla edukacji <i>Andrzej Murzyn (Uniwersytet Śląski, Cieszyn)</i>	71
História a smerovanie výchovy súčasného človeka <i>Gabriela Jonášková (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)</i>	79
Rola uniwersytetu we współczesnym systemie szkolnictwa wyższego <i>Dorota Pauluk (Uniwersytet Jagielloński, Kraków)</i>	85
Výchovná úloha kultúry. Reflexia filozofie Ladislava Hanusa <i>Andrej Rajský (Trnavská univerzita)</i>	93
Pedagogika pomyselnej egzystencji jako współczesny mikrosystem wychowania <i>Alicja Żywczoł (Uniwersytet Śląski w Katowicach)</i>	103
Kosíkova kritika spoločnosti ve spojitosti s jeho kritikou stávajícího myšlení a jeho vlivu na společenské jednání <i>Stanislav Stark (Západočeská univerzita v Plzni)</i>	119
Teorie sociální funkce bezúčelnosti. První nástin (Wilhelm von Humboldt) <i>Michael Hauser (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy)</i>	127

Pedagogika autentyczności. Miedzy autentycznością a narcizmem <i>Agnieszka Gałkowska i Stanisław Gałkowski (Krakowska Akademia im. A. Frycza Modrzewskiego)</i>	135
Celowość wychowania jako kwintesencja istoty wychowania w pedagogice filozoficznej K. Sośnickiego <i>Krzysztof Kamiński (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi)</i>	147
Kategoria sprawstwa w wychowaniu K. Sośnickiego a podmiotowość według T. Gordona <i>Malgorzata Rosin (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi)</i>	155
Autorytet w wychowaniu w ujęciu Kazimierza Sośnickiego	165
<i>Magdalena Błędowska (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi)</i>	165
2. Prameny výchovy a výchovné etiky	175
Etyki ekologiczne u podstaw filozofii wychowania ekologicznego <i>Beata Gola (Uniwersytet Jagielloński, Kraków)</i>	177
Teoria wychowania moralnego a filozoficzna koncepcja sumienia. Tomasz z Akwinu – Max Scheler – Jürgen Habermas <i>Jaroslav Horowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)</i>	187
Z filozofického odkazu Svätopluka Štúra <i>Viera Jakubovská (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre)</i>	199
Polska paideia neotomistyczna w perspektywie odmian tomizmu <i>Mikołaj Krasnodebski (NWSP w Białymstoku)</i>	207
Odpowiedzialność jako kategoria edukacyjna w buddyjskich naukach Dzogczen <i>Wojciech Mikołajewicz (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi)</i>	221
Etyczny wymiar „bezdomności” działania pedagogicznego – ku etyce sytuacyjnej <i>Anna Walczak (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi)</i>	227
Semantyka czasownika paideuo w Grecji okresu wczesnoklasycznego <i>Marcin Wasilewski (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi)</i>	235
Idea liberal education oraz jej obecność w wybranych zamysłach edukacyjnych w Polsce na przestrzeni wieków poczynając od doby oświecenia <i>Katarzyna Wrońska (Uniwersytet Jagielloński, Kraków)</i>	245
Role celku ve filozofii J. A. Komenského a J. Patočky <i>Anna Hogenová (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy)</i>	255
K české filozofii výchovy ve světě: po stopách vlivu J. A. Komenského a J. Patočky na evropskou či světovou teorii výchovy a vzdělávání <i>Zuzana Svobodová (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích)</i>	269
Problém korupce a smysl vzdělání <i>David Rybák (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy)</i>	277
Teoria wychowania personalistycznego Karola Górskiego jako myśl społeczna <i>Janina Kostkiewicz (Uniwersytet Jagielloński, Kraków)</i>	289
Kształcenie a wychowanie. Uwagi dotyczące pojęcia kształcenia na marginesie myśli filozoficznej Karola Wojtyły <i>Anna Szudra-Barcz (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II)</i>	297
Działanie wychowawcze jako element struktury procesu wychowania w koncepcji K. Sośnickiego <i>Alina Wrobel (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi)</i>	307
Homo educandus na cestách horskej výchovy <i>Peter Rusnák (Trnavská univerzita)</i>	317
II. Role osobností a institucí při utváření vzdělávacích struktur (historicko-pedagogická analýza)	325
Vliv osobnosti na reformu vzdělávání. Příklad Anny Süssové <i>Eva Šmelová (Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci),</i> <i>Karel Rýdl (Univerzita Pardubice)</i>	327

Paní de Genlis – postava evropské vzdělanosti?	
<i>Milena Lenderová (Univerzita Pardubice)</i>	339
Moravské kořený uctívání Jana Amose Komenského	
<i>František Hýbl (Muzeum Komenského v Přerově)</i>	349
Vzdělávací činnost Amerického klubu dam (1865–1895)	
<i>Milena Secká (Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur)</i>	367
Učitelé a počátky Pedagogického muzea v Praze	
<i>Markéta Králíčková (ZŠ, Praha 8 – Kobylisy)</i>	373
Československé školy ve Velké Británii v období protektorátu	
<i>Magdaléna Šustová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského)</i>	379
Vzdělávání židovského žactva po Mnichovu 1939 a v Protektorátu Čechy a Morava	
<i>Dana Kasperová (Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická Technické univerzity v Liberci)</i>	389
Anna Hlavatá – její pedagogická a sociálněpedagogická činnost (Legie malých)	
<i>Jana Bartošová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského)</i>	395
Antropozofické vzdělávací snahy v Praze v druhém a třetím desetiletí 20. století –	
filozofická východiska, organizační struktury, praktické vzdělávací aktivity a pokusy	
<i>Tomáš Zdražil (Seminar für Waldorfpädagogik Freie Hochschule Stuttgart)</i>	403
Ludovít Štúr – nová paradigma vo výchove a vzdelávaní	
<i>Lubica Predanocynová (Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre)</i>	415
Juraj Ččetka – prvý slovenský profesor pedagogiky	
<i>Blanka Kudláčková (Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave)</i>	423
Význam a miesto Jána Kváču v budovaní slovenského školstva po vzniku ČSR	
<i>Lucia Bokorová (Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave)</i>	433
První zpráva o příhodovské škole v Kyšperku nad Orlicí (dnes Letohradu)	
aneb Co bylo odhaleno v kyšperské školní kronice	
<i>Růžena Váňová (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy)</i>	439
Pedagog a vědec Jan Uher – osobnost evropského rozměru	
<i>Jana Uhlířová (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy)</i>	449
Dionys Grün – učitel korunního prince	
<i>Jan Županič (Univerzita Karlova)</i>	459
Obrazová příloha	465

Úvodní slovo děkanky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy doc. PaedDr. Radky Wildové, CSc.

Dámy a pánové, vážení účastníci konference *Úloha osobností a institucí v rozvoji evropské vzdělanosti*, srdečně Vás vítám na půdě Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Slavnostním důvodem našeho dnešního setkání je 120. výročí založení Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze.

Konference probíhá pod záštitou ministra školství, mládeže a tělovýchovy za finanční podpory MŠMT; vítám zde zástupce ministerstva pana náměstka PhDr. Jindřicha Fryče a paní náměstkyni Ing. Evu Bartoňovou. Vítám ředitelku Národního pedagogického muzea a knihovny Jana Amose Komenského v Praze paní PhDr. Markétu Pánkovou a představitele fakult a organizací, kteří se spolu s námi na přípravě konference podíleli. Vítám děkana Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci pana doc. RNDr. Miroslava Brzezina, CSc., dále členy a představitele Central European Philosophy of Education Society a členy a představitele České pedagogické společnosti. Na přípravě konference se za Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy podílela katedra občanské výchovy a filozofie pod vedením doc. PhDr. Naděždy Pelcové, CSc., a za Technickou univerzitu v Liberci katedra psychologie a pedagogiky, vedená doc. PaedDr. Tomášem Kasperem, Ph.D.

Těší nás velký zájem a účast z celé České republiky, Slovenska, Polska a Rakouska, čímž konference získala opravdu evropský, nebo přesněji střeoevropský rozměr; těší nás velká účast vědeckých odborníků, učitelů, pedagogických i akademických pracovníků, historiků, filozofů, pracovníků muzeí, knihoven a dalších vzdělávacích institucí a hlavně hojná účast a zájem studentů a doktorandů z obou zúčastněných fakult.

Téma konference se ukázalo jako nesmírně aktuální a předpokládám, že se v příspěvcích objeví vážné úvahy o dějinách i současnosti evropské vzdělanosti, že si budeme mít možnost uvědomit rozdílnost vývoje v jednotlivých zemích i to, co nás dnes v oblasti vědění a vzdělávání spojuje.

Instituce pojmenovaná po Janu Amosi Komenském, vzešlá z iniciativy dalších velkých učitelských osobností, prošla bouřlivým vývojem, který odrážel specifičnost českých dějin od doby obrození podnes, osud národní vzdělanosti i starost učitelstva o její povznesení. Dnes je moderní institucí evropské úrovně, která iniciuje vědecká setkání – řadu velkých konferencí, seminářů, publikuje, organizuje výstavy, poskytuje zázemí badatelské činnosti a hlavně partnersky spolupracuje s pedagogickými fakultami na přípravě budoucích učitelů i odborníků v oblasti pedagogiky i dějin pedagogiky a poskytuje jim například

badatelské zázemí pro jejich bakalářské, diplomové nebo doktorské práce. Víme, že i tato současná spolupráce není samozřejmostí, ale výsledkem úsilí konkrétních osob a osobností, které překračují úzce rezortní zaměření své odbornosti i pracovní pozice a přinášejí do pedagogické teorie i praxe řadu nových podnětů.

Těto konferenci přeji zdar.

*Doc. PaedDr. Radka Wildová, CSc.,
děkanka Pedagogické fakulty Karlovy Univerzity*

Zdravice doc. RNDr. Miroslava Brzeziny, CSc., děkana Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci

Spectabilis děkanko, vážená paní náměstkyně, vážená paní ředitelko, dámy a pánové, jsem velmi potěšen, že Vás mohu za spolupořadatele – Fakultu přírodovědně-humanitní a pedagogickou Technické univerzity v Liberci – pozdravit u příležitosti toho, kdy si připomínáme založení tak významné pedagogické instituce, jakou je Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského.

Oslava 120. založení Pedagogického muzea bude pracovní. Konferenční program, který je připraven, představuje významné připomenutí odkazu českého učitelstva, které na konci 19. století, v době národního rozvoje, nezapomnělo, že otázka vzdělání a výchovy patří k těm oblastem, které nesmí být opomíjeny.

Je zřejmé, že učitelská angažovanost byla významným motorem tehdejších školských reformních snah a kultivace pedagogické diskuse. Jestliže české učitelstvo dosáhlo před 120 lety svépomocí takového úspěchu – jakým založení Pedagogického muzea bezesporu bylo –, potom by si i dnes měla učitelská veřejnost klást vysoké cíle a nebát se řešit i v této nelehké ekonomické i společenské atmosféře problémy rozvoje moderní vzdělanosti.

Věřím, že pořádající fakulty jsou dokladem kvalitní spolupráce vědecké, akademické a učitelské obce, že jsou a budou stát při podstatných kvalitativních změnách jak v rámci pregraduální učitelské přípravy, tak i v postgraduálním vzdělávání učitelů, že budou významnými partnery, pokud jde o podporu kvality učitelské profese, a iniciátory moderního, efektivního a promyšleného systému kariérního růstu.

Přeji Vám úspěšné konferenční jednání a nám všem a učitelské obci pracovní úspěchy v oblasti podpory a rozvoje kvality školního vzdělávání.

Děkuji.

*Doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.,
děkan Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické
Technické univerzity v Liberci*

Zdravice PhDr. Markéty Pánkové, ředitelky Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského

Spectabiles vážená paní náměstkyně, vážený pane náměstku, dámy a pánové, jsem potěšena nejen já, ale i celá kulturní veřejnost, že oslavy 120. výročí založení Pedagogického muzea, v současné době rezortního muzea ministerstva školství, se realizují pod záštitou ministra školství, mládeže a tělovýchovy prof. Petra Fialy. Jednou z akcí oslav je také tato mezinárodní konference.

Úloha osobností a institucí v rozvoji vzdělanosti v evropském kontextu je téma velmi významné. Osobnost a instituce jsou dvě stránky téže mince. Jakkoli vznešená instituce bez tvůrčích osobností by zůstala jen prázdnou nádobou, zatímco i ta nejvýraznější osobnost by bez institucionálního zázemí – zejména v moderní a postmoderní společnosti – sotva prosadila své podněty a prospěšné záměry. Avšak tato souvislost byla zjevná už v dávné minulosti. Pokud obrátíme zraky k Janu Amosi Komenskému a jeho Obecné poradě o nápravě věcí lidských, můžeme v ní vyčíst úporné úsilí tohoto myslitele o nalezení takových institucí, které by byly v souladu s lidskou bytostí a jejími základními potřebami. S hlubokou znalostí psychologie a skladby lidského společenství Komenský promýšlel poslání institucí všeho druhu – počínaje školou, která by nenásilně utvářela osobnost na prahu životní cesty, a konče celosvětovým shromážděním moudrých, jež by posuzovalo a navrhovalo hlavní směry vývoje lidstva do šťastnější budoucnosti.

Nezmiňuji Komenského jen z formálních důvodů, neboť je ideálním patronem Národního pedagogického muzea a knihovny, ale i proto, že se jeho obrovité a mnohotvárné dílo může stát východiskem k uvažování o vztahu osobností a institucí také v naší době. Dnes se ke Komenskému hlásí vzdělanci, společnosti a instituce na všech kontinentech. Jednou z nich je i naše muzeum. Když před 120 lety vznikalo, právě u příležitosti 300. výročí narození učitele národů, stála za ním iniciativa významného pražského učitele Josefa Kliky, který pochopil, jak významné je pro přítomnost a budoucnost podchycení kořenů intelektuálního vývoje a jak nezbytná je v každém národě instituce, která by soustavně pečovala o dokumentaci cest ke vzdělanosti. Jeho zásluhou a poté přičiněním pozapomenutých osobností z několika dalších generací vyrostla instituce, která – kromě jiného – dokládá a osvětluje místo vynikajících osobností v dějinách české a evropské vzdělanosti.

Připomeňme si jen stálou expozici Odkaz J. A. Komenského. Tradice a výzvy české kultury a vzdělanosti. Od Cyrila a Metoděje přes Karla IV. a Jana Husa až po T. G. Masaryka a Václava Havla jsou tu představeny zakladatelské osobnosti. Ale nejen ony. Své místo zde nalezly rovněž velké postavy, inspirující svým hlubokým humanismem a mravním

patosem, např. Přemysl Pitter a Jan Palach. A konečně jsou tu i učitelé, kteří poctivě plní své životní poslání, když se snaží ze svých žáků vychovat osobnosti vzdělané a mravně odpovědné. Jak řekl Komenský ve své Velké didaktice: „Učitelé musí být přesvědčeni, že jsou na vysokém místě důstojnosti a že jim byl svěřen vznešený úřad, nad nějž nic není pod sluncem většího.“

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského je pouze jednou z institucí, které tuto mezinárodní konferenci organizují. Jestliže se k důstojné připomínce našeho jubilea připojily Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy a Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická Technické univerzity v Liberci spolu s evropskou a českou pedagogickou společností, pak jim za to patří upřímný dík. A zároveň projev radosti nad tím, že konference *Úloha osobností a institucí v rozvoji vzdělanosti v evropském kontextu* uvede odkazy řady významných osobností, včetně J. A. Komenského, do nových souvislostí a snad i příslušníky nejmladší badatelské generace povzbudí k dalšímu bádání o osobnostech či institucích, které zásadně ovlivnily či ovlivňují kvalitativní rozvoj naší společnosti. Ten může zajistit jen a jen vzdělaný jedinec.

Děkuji za pozornost.

*PhDr. Markéta Pánková,
ředitelka Národního pedagogického muzea
a knihovny J. A. Komenského*

Zdravice Ing. Evy Bartoňové, náměstkyně ministra školství, mládeže a tělovýchovy

Spectabiles paní děkanko a pane děkane, vážená paní ředitelko, vážení přítomní, je mi velkou ctí zahájit tuto významnou mezinárodní konferenci, která jistě přinese množství zajímavých a objevných poznatků z oblasti teorie a filozofie výchovy a umožní šířeji poznat vzájemný poměr mezi institucemi a osobnostmi při utváření moderního školství. Není mou úlohou hovořit o závažných otázkách, které jsou s tímto tématem spojeny – tento úkol náleží několika desítkám odborníků z tuzemských i zahraničních vědeckých pracovišť, kteří se na konferenci sešli. Mým posláním je hovořit zde jako zástupkyně Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a z tohoto titulu si ve svém úvodním slově dovoluji poněkud aktualizovat název dnešní konference: je bezpochyby důležité a potřebné zkoumat úlohu institucí a osobností v dějinách; pro mne a pro ministerstvo školství, které odpovídá za fungování a úroveň školství v naší zemi, je však mimořádně důležité a potěšující vidět, jak na přípravě tak významného projektu, jakým je dnešní konference, dokáže v dnešní době spojit síly a plodně spolupracovat hned několik vědecko-výzkumných institucí: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra pedagogiky a psychologie Technické univerzity v Liberci a Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze. Poslední jmenovanou instituci musím zvlášť vyzdvihnout, protože je to právě letošní 120. výročí založení Pedagogického muzea – rezortního muzea Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy –, co se stalo podnětem pro uspořádání této konference.

Zmínila jsem již instituce, bez nichž by se konference nekonala; nyní je ještě třeba zmínit osobnosti, jejichž zásluhy o konání této akce jsou stejně významné. Za organizaci dnešní konference bych ráda poděkovala paní děkance doc. PaedDr. Radce Wildové, CSc., ale také hlavním organizátorům paní doc. Naděždě Pelcové z katedry občanské výchovy a filozofie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, panu doc. Tomáši Kasperovi z katedry pedagogiky a psychologie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci a v neposlední řadě ředitelce PhDr. Markétě Pánkové z Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského a všem jejich spolupracovníkům.

Než předám slovo dalším řečníkům, dovoluji mi prosím, abych omluvila pana ministra školství prof. Petra Fialu, který nad touto akcí i nad dalšími oslavami 120. výročí založení Pedagogického muzea převzal záštitu. Coby člověku pohybujícímu se celý život v aka-

demické sfěře by panu ministrovi činilo obzvláštní potěšení dnešní konferenci osobně zahájit, naneštěstí však musel v souvislosti se svou nynější ministerskou rolí upřednostnit politická jednání.

Dámy a pánové, nyní již nezbývá než popřát Vašemu dnešnímu jednání mnoho zdarů!

*Ing. Eva Bartoňová, státní tajemnice
a náměstkyně ministra školství*